

Welk Nederlands voor Franstaligen?

Representaties van linguïstische en culturele diversiteit in het NVT-onderwijs

Prof. Laurent Rasier – ULiège

Laurent.Rasier@uliege.be

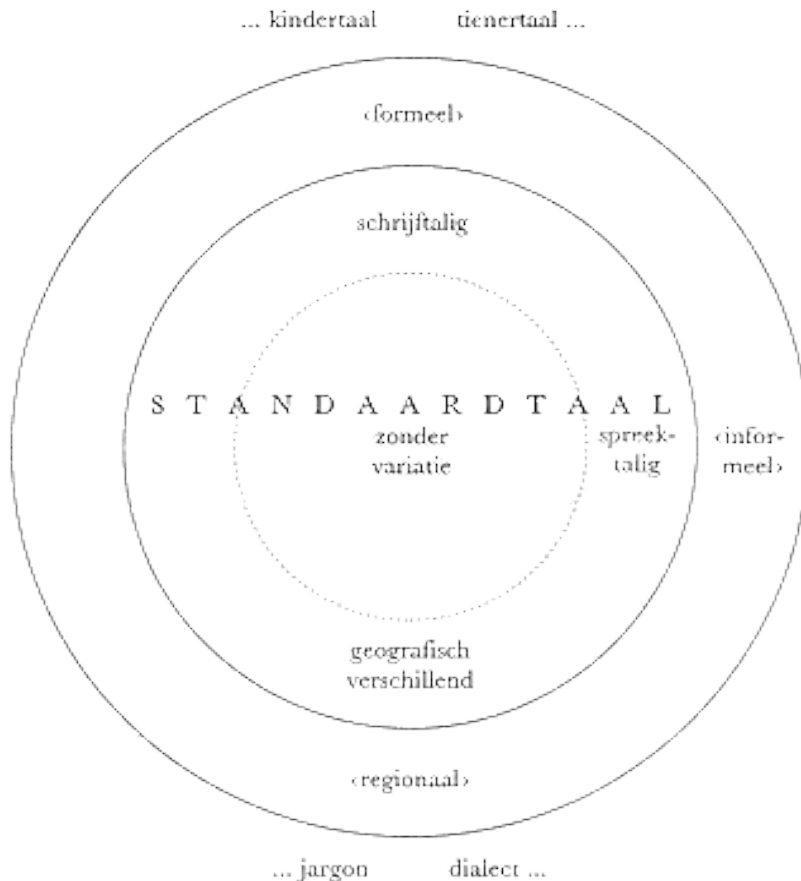

Inleiding

- Het Nederlands: één en toch apart
 - Het Nederlandse taallandschap
 - Standaardtaalideologie
- Nederlands in Franstalig België
 - Positie in het onderwijslandschap
- Welk Nederlands voor Franstaligen?
 - Leerdoelen en -methode(s)?
 - Welke taal?
 - Welke sprekers?
- Besluit: naar een inclusieve(re) benadering

Het Nederlandse taallandschap

- Elke spreker beschikt over
 - « harde kern » die relatief stabiel is
→ de **standaardtaal**
 - « perifere varianten » die de spreker naargelang van verschillende factoren gebruikt / activeert
 - **Geografische** factoren = regionale variatie (bv. dialect, regiolect, natiolect)
 - **Stylistische** factoren = variatie in termen van registers (bv. formeel, informeel)
 - **Sociale** factoren = variatie naargelang van de sociale groep (bv. sociolecten, etnolecten)

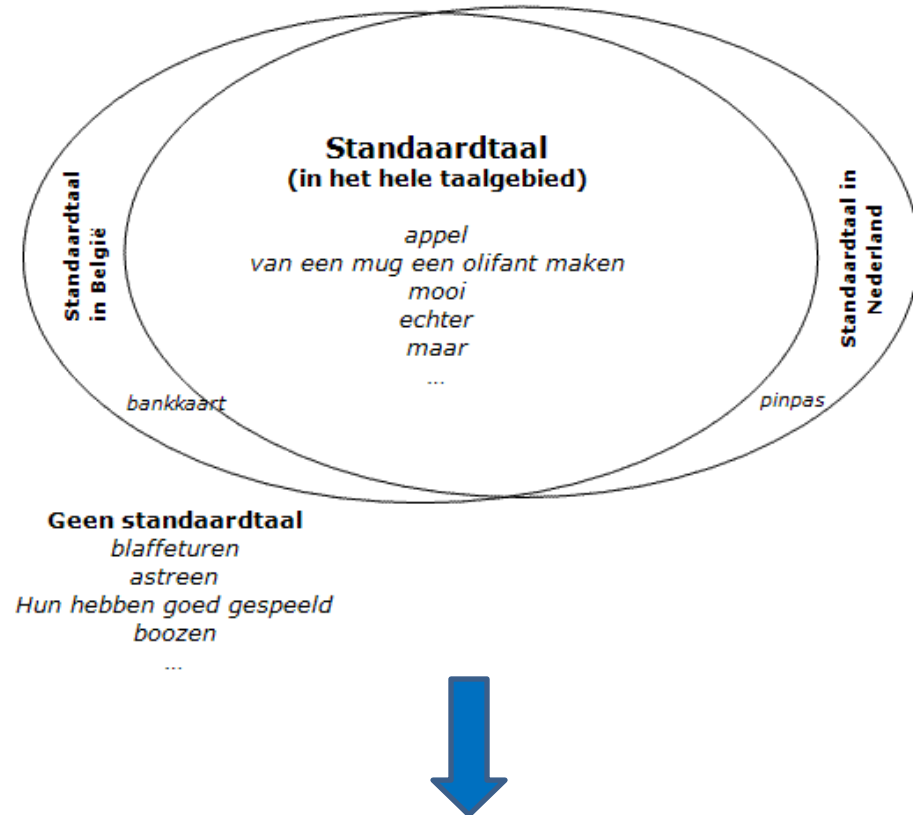

Nederlandse standaardtaal als **diasysteem**

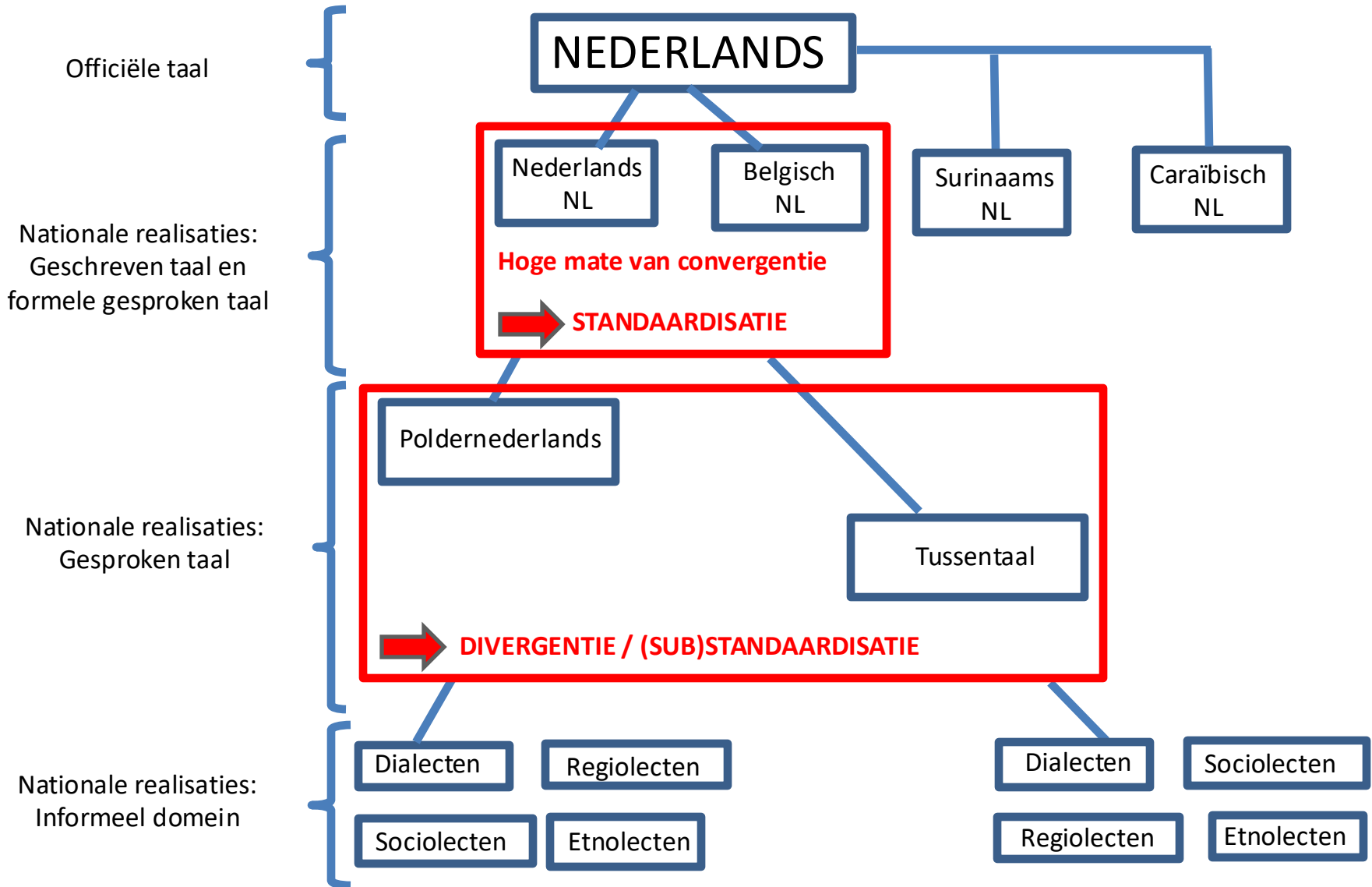
Het Nederlandse taallandschap

- Complex beeld:
 - **Pluricentrisch** model (Clyne 2004: 296)
 - « [...] languages with several interacting centres, each providing a national variety with at least some of its own (codified) norms »
 - Autonome ontwikkelingen
 - Variatie binnen de varianten

Nederlandse standaardtaal als **pluricentrische** taal

Het Nederlandse taallandschap

Het Nederlandse taallandschap

- Hét Nederlands bestaat niet
- Rijk kleurenpalet met veel nuances
 - Standaardtaal als **constructie** (De Wilde 2019, Vogl 2012)
 - « [Standard languages] are not vernaculars, and no one speaks them exactly: the standard ideology decrees that the standard is an idea in the mind – it is a clearly delimited, perfectly uniform and perfectly stable variety – a variety that is never perfectly and consistently realized in spoken use » (Milroy 2001: 543)

Basis kleuren
mengen

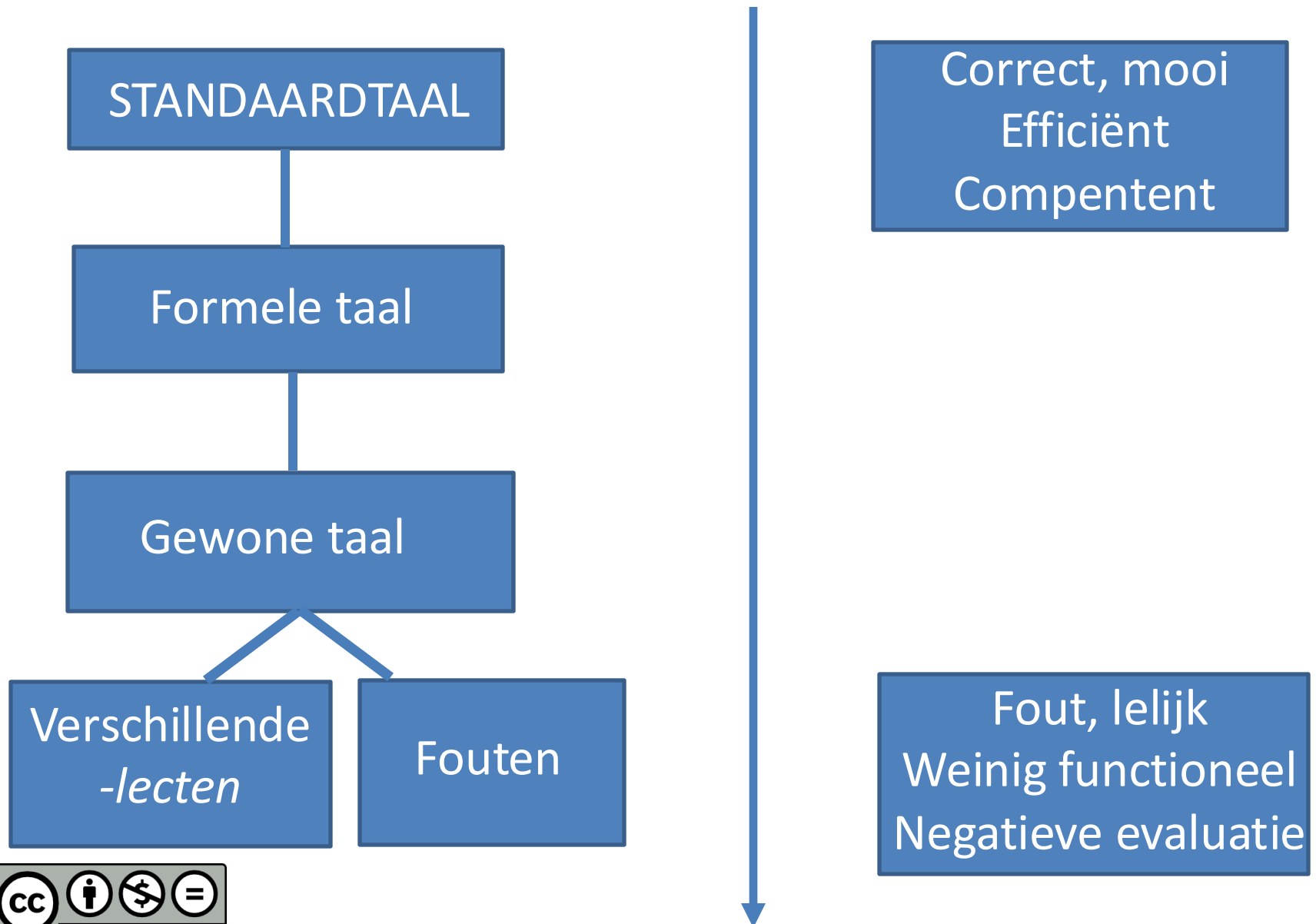

Standaardtaalideologie

- Lippi-Green (1997)
 - Vermeende superioriteit van de standaardtaal niet te danken aan hogere efficiëntie in de communicatie maar op de associatie van de standaardtaal met een politiek-economisch welvarende groep (= **prestige**)
- De Wilde (2019: 15)
 - « Het doel van de constructie van een [standaardtaal] is [...] het verschaffen van een voordeel voor die groep. Taal wordt geïnstrumentaliseerd om een voordeel te krijgen, te houden of om de actuele situatie te promoten » (= **machtsinstrument**)
- Kroskrity (2006): verband tussen sociale structuren en taalvormen
 - « Taal als kenmerk van en voor de groep heeft zowel invloed op de interne als de externe waarneming van de groep. Het vergemakkelijkt het indelen van de wereld in vrienden en vijanden (wel of niet 'belonging'), en speelt zo een belangrijke rol in het buitensluiten van anderen ('othering') » (De Wilde 2019:17) (= instrument van **sociale indeling**)

Standaardtaalideologie

Onderwijs Nederlands in FWB

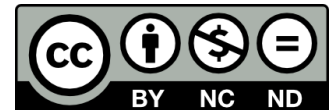
- Geleidelijke daling van het aantal MO leerlingen die Nederlands als eerste vreemde taal studeren (Rasier 2015)

	Total	NL	AN	ALL	Pas de LM1
2012-2013	47.732	19.541 (40,9%)	26.726 (56%)	928 (1,9%)	537 (1,1%)
2006-2007	39.977	19.356 (48,4%)	19.642 (49,1%)	960 (2,4%)	19 (0,1%)
2001-2002	48437	29.761 (61,4%)	17.888 (36,9%)	788 (1,7%)	0 (0%)

- FAPEO (2023): 53% Engels, 47% Nederlands als eerste vreemde taal
- Hiligsmann (2024: 66): iets meer dan 60% Engels als eerste vreemde taal
- Negatieve attitude t.o.v. de taal, weinig motivatie
- Teleurstellende resultaten (zie echter *Eurobaromètre 2023*)

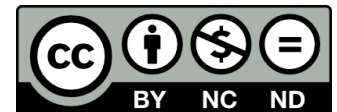
Onderwijs Nederlands in FWB

- Enkele positieve signalen
 - Nederlands is en blijft een veelgevraagde taal in de bedrijfswereld
 - Nederlands is succesvol in het immersie-onderwijs
 - Positief effect op de taalbeheersing (vooral receptief), de motivatie en de attitude t.o.v. de taal en cultuur (Hiligsmann e.a. 2017, Rasier 2015)
 - Eerdere start van het leren van vreemde talen in het lager onderwijs sinds september 2023 (vijfde > derde jaar)
 - Politiek compromis om een nationale taal als eerste vreemde taal verplicht te stellen vanaf september 2027

Onderwijs Nederlands: leerdoelen

- Nieuwe schoolprogramma's en leerdoelen, met nadruk op
 - Verwerving van communicatieve competenties
 - Verstaanbaarheid en begrijpelijkheid (tgv. formele correctheid)
 - Authenticiteit
- Dubbele paradox
 - Exclusieve aandacht voor de standaardtaal (receptief én productief)
 - « Il convient d'enseigner une **langue standard** qui permettra à l'élève d'accéder sans trop de difficulté aux différentes variétés qu'il pourrait être amené à rencontrer » (FWB 503/2020/240: 59)
 - Weinig of geen aandacht voor substandaardvariëteiten
 - Alleen aandacht voor stylistische variatie (= keus van het juiste register, beleefdheid), niet voor andere vormen van taalvariatie
 - Ambitieuze culturele doelen maar (zeer) beperkte utilitaristische leercontexten
 - « [...] les savoirs culturels sont peu utiles [...] s'ils ne fournissent pas à l'élève des outils lui permettant de comprendre son homologue dans ses dimensions linguistiques et culturelles et donc s'ils ne débouchent pas sur des savoir-faire: identifier les comportements liés aux cultures différentes, ainsi que des points de repère utiles pour séjourner et communiquer dans une société donnée; reconnaître et comprendre les différences de culture, les autres points de vue et systèmes de valeur; percevoir les stéréotypes liés à sa propre culture et à la culture de l'autre » (FWB 503/2020/240: 130)

Onderwijs Nederlands: taal

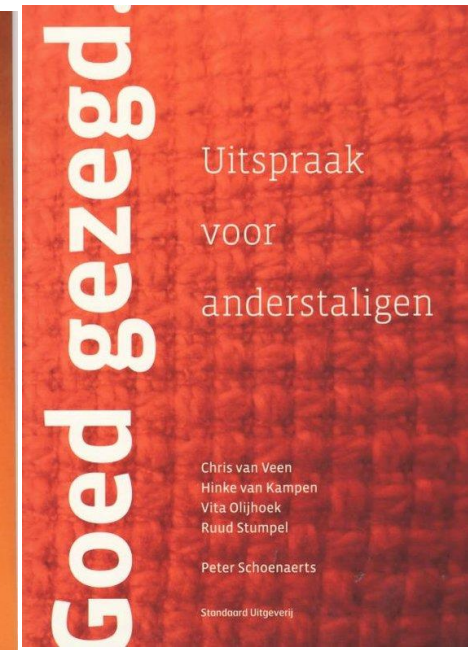
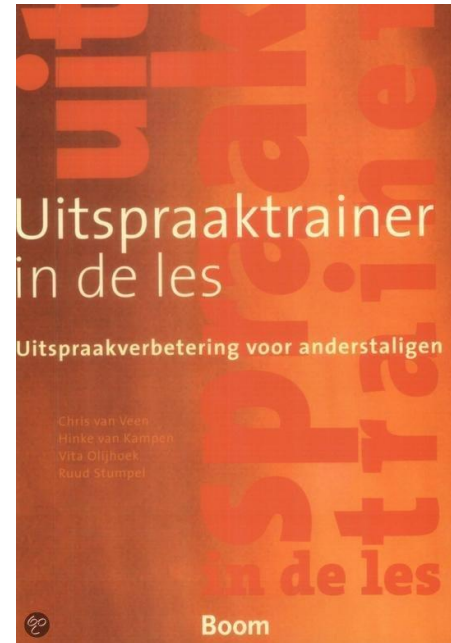
- De meeste leerboeken gaan slechts op één natiolect in (met uitzondering van *Onder de knie*)
 - Focus op de taalvariëteit waarmee de leerders het meest in contact zullen komen

Onderwijs Nederlands: taal

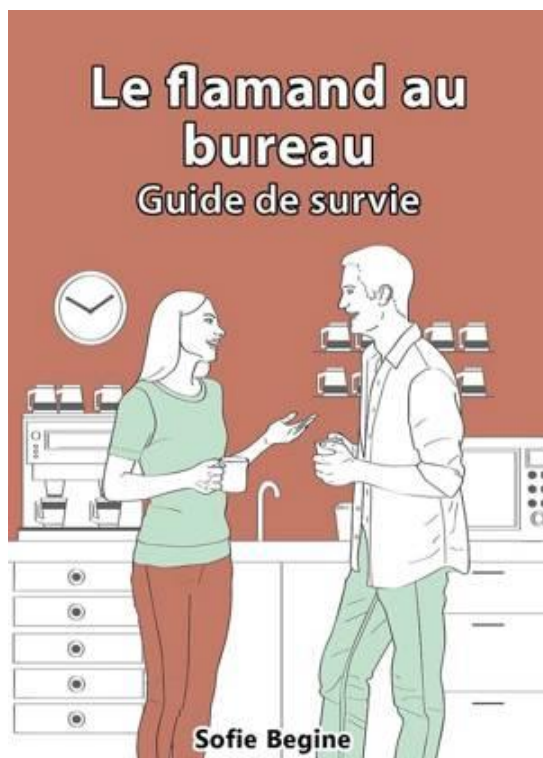
- Parallele edities van eenzelfde leerboek (uitspraak)

Onderwijs Nederlands: taal

- Twee recente leerboeken voor het informele Belgisch Nederlands (= tussentaal) (Begine 2021, 2023)

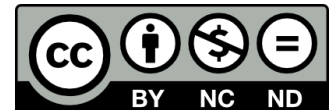
Onderwijs Nederlands: taal

- Standaardtaal als voorkeursvariëteit
 - Productie: kenmerken van het natiolect waarmee het doelpubliek het meest in contact zal komen
 - Weinig aandacht voor de variatiestructuur binnen de standaardtaal, uitz: stylistische variatie (registers, geschreven tgv. gesproken taal)
 - Receptie: soms plaats voor varianten *binnen* de standaardtaal
- Onderrepresentatie van informele taalvarianten
 - Poldernederlands: aanwezig in luisteroefeningen in uitspraakcursussen (>< algemeen lesmateriaal) (zie *Dutch++*, <https://dutchplusplus.ned.univie.ac.at>)
 - Tussentaal: grotendeels buiten beeld in algemeen lesmateriaal, behalve enkele gangbare fonologische kenmerken in audiofragmenten
- Geen informatie over varianten *buiten* de standaardtaal, zoals etnolecten (bv. Murks), sociolecten (bv. jongerentaal, straattaal)

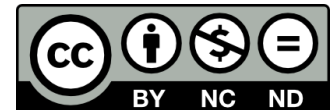
Onderwijs Nederlands: taal

- Representatie van de linguïstische diversiteit binnen het NL blijkt weinig authentiek (>< leerdoelen schoolprogramma's)
- Weinig persoonlijke inbreng van de leerkrachten die zich vaak **conservatief** / terughoudend profileren t.o.v. taalvariatie:
 - Kleiner functioneel bereik van sommige variëteiten (die bovendien soms nog niet uitgekristalliseerd zijn)
 - Gevoel van onzekerheid tegenover taalvariatie
 - Invloed van de eigen ervaring als leerders (« teach as taught »)

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Lesmateriaal:
 - Sterke oriëntatie op de standaardtaal, relatief weinig ruimte voor de varianten van het Nederlands naast de standaardtaal
- Profiel van de sprekers: hoe representatief?
 - België en Nederland als **multiculturele** gebieden
 - België: 34,4% (StatBel 2023)
 - Nederland: 25,23% (CBS 2023)
 - Mogelijke ideologische bias in leerboeken:
 - «[textbooks] reflect a worldview or cultural system, a social construction that may be imposed on teachers and students and that indirectly constructs their view of a culture » (Cortazzi & Jin, 1999: 200; zie ook Koster, 2019)

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Welke features worden wel of niet opgenomen in leerboeken? (Yalcin 2024, Yalcin & Rasier in voorbereiding)
 - Harwood (2014: 2):
 - Nationaliteit, huidskleur, gender, seksuele oriëntatie, meertaligheid, taalvariatie, handicap, socio-economische status (Alter, König & Merse, 2021)
 - Situatie (Ilett, 2009): gemarkeerde vs. ongemarkeerde context (Markus & Moya, 2010).

Nederlands in FWB	Nederlands buiten FWB
<p>5 gebruikelijke leerboeken in het onderwijs van het Nederlands als vreemde taal in FWB</p> <ul style="list-style-type: none">▪ <i>Kompas 2</i> (2008)▪ <i>Tandem: De Nieuwe Tandem 3</i> (2011)▪ <i>Op maat LM2</i> (2014)▪ <i>Tandem Brio 3</i> (2018)▪ <i>Tornado 6</i> (2021) <p>Doelpubliek: teenagers</p> <p>Andere taal naast het Nederlands: Frans</p>	<p>5 gebruikelijke leerboeken in het onderwijs van het Nederlands als tweede taal (Degraeve, 2019)</p> <ul style="list-style-type: none">▪ <i>Routledge intensive Dutch</i> (2006)▪ <i>Taal vitaal 2</i> (2016)▪ <i>Contact 3</i> (2018)▪ <i>Nederlands in gang</i> (2018)▪ <i>Vanzelfsprekend</i> (2020) <p>Doelpubliek: (jonge) volwassenen</p> <p>Andere taal naast het Nederlands: Engels</p>

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Geografische diversiteit in de leerboeken in FWB
 - Vooral Vlaamse steden (15 tgv. 12 Nederlandse steden)
 - Meer referenties aan niet-Europese landen en steden dan in het NT2-materiaal (11,36% en 1,72%)
 - Context: vakantie, toerisme, bezienswaardigheden

Lesboeken NT2	Landen in Europa		Landen buiten Europa		Belgische en Nederlandse steden		Andere Europese steden		Steden buiten Europa	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>Kompas 2 (2008)</i>	7	2,19	3	0,94	16	5,00	4	1,25	-	-
<i>Tandem: De Nieuwe Tandem 3 (2011)</i>	25	7,81	3	0,94	32	10,00	1	0,31	-	-
<i>Op maat LM2 (2014)</i>	26	8,13	20	6,25	20	6,25	5	1,56	4	1,24
<i>Tandem Brio 3 (2018)</i>	15	4,69	2	0,63	15	4,69	3	0,95	-	-
<i>Tornado 6 (2021)</i>	27	8,43	29	9,05	50	15,62	6	1,87	7	2,20
TOTAAL	100	31,25	57	17,81	133	41,56	19	5,94	11	3,44

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Etniciteit en gender
 - Vooral witte mannen en vrouwen (buiten FWB: 51,3% mannen, 44,21% vrouwen) (zie ook Koster 2019, Koster e.a. 2023: witte bias)
 - Onderrepresentatie van mensen van kleur in vergelijking met demografische gegevens
 - Vergelijkbare tendens in leerboeken buiten FWB (2,59% mannen en 1,9% vrouwen)

Lesboeken NT2	Witte mannen		Witte vrouwen		Mannen van kleur		Vrouwen van kleur	
	n	%	n	%	n	%	n	%
<i>Kompas 2</i> (2008)	242	13,44	174	9,66	19	1,06	18	1,00
<i>Tandem: De Nieuwe Tandem 3</i> (2011)	154	8,55	220	12,22	4	0,22	4	0,22
<i>Op maat LM2</i> (2014)	66	3,66	58	3,22	12	0,67	16	0,88
<i>Tandem Brio 3</i> (2018)	187	10,38	236	13,10	18	1,00	22	1,23
<i>Tornado 6</i> (2021)	126	7,00	160	8,88	33	1,83	32	1,78
TOTAAL	775	43,03	848	47,08	86	4,78	92	5,11

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Representaties

Nederlands in FWB

Tornado 6, 2021: 50

Nederlands buiten FWB

Routledge, 2006: 238

Onderwijs Nederlands: cultuur

- Status

Nederlands in FWB

Tandem: De Nieuwe Tandem 3, 2011: 73

Nederlands buiten FWB

- **Ondergeschikte posities**, bv. ober (*Vanzelfsprekend*, 2018), verkoper/-ster (*Taal vitaal 2*, 2016), portier (*Nederlands in gang*, 2019) (Koster e.a. 2023)
 - Beperkte spreektijd
- **Criminelen**, bv. dief (*Vanzelfsprekend*, 2018: 249)

Besluit

- Taalsituatie in het Nederlandstalige taalgebied
 - Complex:
 - cohabitatie van een standaardtaal en variëteiten met een verschillende status
 - Variatiepatronen binnen de verschillende *Nederlandsen*
 - Dynamisch:
 - Evolutief karakter van de verhoudingen tussen de variëteiten
- Hoe om te gaan met diversiteit?
 - Paradoxale positie van de leerprogramma's
 - Klemtoon op communicatie, verstaanbaarheid en authenticiteit
 - Exclusieve plaats voor de standaardtaal, nauwelijks aandacht voor variatie
 - Gevolgen:
 - Leerkrachten: spanningsveld tussen prescriptie en descriptie
 - Leerlingen: mogelijke bron van demotivatie

Besluit

- Pleidooi voor een **inclusieve(re) benadering**
- Uitgangspunt: de volledige rijkdom van het Nederlands
 - Taal:
 - Standaardtaal als variant met de grootste waardering én grootste communicatieve bereik
 - Variatie *binnen* de standaardtaal wanneer die communicatief en/of maatschappelijk relevant is
 - Taalvarianten *naast* de standaardtaal, incl. nieuwe communicatievormen zoals bv. jongerentaal, chattaal, sociale media, inclusief taalgebruik
 - Maatschappij / cultuur:
 - Grotere plaats voor cultuur en maatschappij (>< beperkte contexten)
 - Realistisch(er) beeld, m.n. profiel van de sprekers (>< clichés)
 - Evenwichtiger verdeling van de rollen (vgl. Nusbaumer 2021 voor het Engels)

Bedankt voor uw aandacht!

Prof.dr. Laurent Rasier
Université de Liège
Laurent.Rasier@uliege.be

